

УДК 338.49

ОСОБЛИВОСТІ МАТЕРІАЛЬНОГО ПОТОКУ У СКЛАДІ ЛОГІСТИЧНОЇ СИСТЕМИ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

*Віроzub О. Д. – викладач, Миколаївський національний університет
імені В.О. Сухомлинського*

Постановка проблеми. В даний час термін "логістика" використовується для позначення всього процесу руху матеріалів і продукції у фірму, через фірму і з фірми в зовнішнє середовище [1]. З утилітарної (чисто практичної) точки зору, логістика відповідає за матеріальний потік, що переміщається від постачальників в організацію, проходить через операції всередині організації та минає до споживачів даного потоку. Звідси випливає, що об'єктом логістичного управління в будь-яких типах господарських структур, у тому числі і аграрного ринку, є матеріальні і супутні їм інформаційні, фінансові, сервісні потокові процеси або їх поєднання. Саме матеріальний потік є чинником, який дозволяє інтегрувати всі елементи логістичної системи в чітко функціонуючий механізм.

Стан вивчення проблеми. Розробці теоретичних питань інфраструктурного забезпечення товарних потоків аграрних підприємств присвячені праці вітчизняних та зарубіжних учених, таких як Березівський П.С., Струк Н., Саблук П.Т., Гайдуцький П.І., Андрійчук В.Г. та інші.

Завдання дослідження. Метою дослідження є розробка науково-методичних засад щодо формування і розвитку інфраструктури продовольчого ринку, функціональним призначенням якого є надання всім учасникам ринку торгових, інформаційних, логістичних, маркетингових послуг, а також послуг із зберігання, транспортування, упаковки.

Результати дослідження. Незважаючи на той факт, що до задач управління матеріальними потоками звернулися в 1980 р., до теперішнього часу в літературі з логістики відсутнє єдине розуміння категорії "матеріальний потік".

Так, в американській енциклопедії менеджменту поняття визначається як сукупність операцій з переробки матеріалів від джерела сировини через виробника до первинного розподільного центру [2]. У Габлеровському тлумачному словнику матеріального господарства і закупівель термін "матеріальний потік" розглядається як сукупність процесів внутрішньозаводського переміщення матеріалів [3].

Широко розповсюдженим у вітчизняній науковій літературі є визначення матеріального потоку як продукції, що розглядається в процесі додатку до неї різних логістичних операцій (транспортування, складування і ін.), віднесених до інтервалу часу. І. Міщук вважає, що матеріальні потоки можуть виникати не тільки в процесі реалізації логістичних операцій, а й при здійсненні ряду технологічних операцій, у зв'язку з чим під матеріальним потоком авторами розуміється продукція у вигляді вантажів, деталей, товарно-матеріальних цінностей, що розглядаються в процесі додатку до неї логістичних та / або

технологічних (обробка, складування та ін.) операцій і віднесених до певного часового інтервалу [12].

Конкретизація слова "продукція" в українському варіанті і "матеріали" в зарубіжному трактуванні залежно від просторового положення в конкретному місці ринкового ланцюжка дозволяє виділити матеріальні ресурси, незавершене виробництво та готову продукцію. У зв'язку з цим, матеріальний потік можна визначити як матеріальні ресурси, які перебувають в стані руху, незавершене виробництво та готову продукцію, до яких застосовуються всі види логістичної діяльності, пов'язані з фізичним переміщенням в просторі: навантаження, розвантаження, затарювання, перевезення, консолідація, розукрупнення і т.д. [4].

Загалом поняття "матеріальний потік" узагальнює безперервність зміни і руху продуктів у сфері обігу та виробництва і інтегрує в собі ряд інших понять, зокрема:

- 1) товарний потік, що циркулює в сфері розподілу та збуту;
- 2) вантажний потік, що має місце в сфері матеріально-технічного забезпечення та на транспорті [5];
- 3) виробничий продуктовий потік, що переміщається в сфері виробництва.

Щодо аграрного сектору, слід зазначити особливу увагу, що приділяється, в основному, вантажним потокам, зокрема, у сфері матеріально-технічного забезпечення. Об'єктивними причинами наукового інтересу до дослідження даного потоку є:

- 1) недостатня технічна оснащеність, без якої неможливі впровадження і розвиток сучасних високоефективних технологій обробітку сільськогосподарських культур і виробництва тваринницької продукції;
- 2) внаслідок сезонності діяльності нестійкий попит на матеріально-технічні ресурси і характер розрахунків за їх поставку, що обумовлено специфікою виробництва і реалізації рослинницької і тваринницької продукції;
- 3) непродуманість реформ, поспішна приватизація підприємств, що функціонують у сфері агропостачання, диспаритет цін на сільгосппродукцію і продукцію виробників ресурсів, недостатній рівень наукових розробок і правової бази у сфері ресурсного забезпечення АС;
- 4) неефективний механізм кредитування сільгоспвиробників, що не забезпечує створення економічних умов для розширеного відтворення в аграрному секторі;
- 5) відсутність широкого застосування сучасних технологій обробки і передачі інформації, нерозвиненість телекомунікаційної інфраструктури, у зв'язку з чим сільгоспвиробники, особливо на локальних (районних) ринках, не можуть отримати весь спектр інформаційних послуг на всі види ресурсів, про їх виробників і постачальників, про умови платежу, поставки і т.д.

Однак слід зазначити, що і в сфері розподілу на аграрному ринку є безліч проблем, що не дозволяють в належній мірі підвищити якість сільськогосподарської продукції, рентабельність виробників цієї продукції і, як наслідок, конкурентоспроможність українського сільського господарства. Через нерозвиненість логістичної інфраструктури не забезпечується синхронізація матеріальних потоків виробництва і споживання за місцем, часом і потужніс-

тю. У даний час в АС має місце істотна різниця в діях сільгоспвиробників, транспортних організацій, складських операторів, переробників та інших споживачів. Відсталі технології вирощування та збирання продукції, високі витрати палива та енергії на сушку сільськогосподарської продукції, неефективні способи зберігання, що призводять до втрати продукції, численні сортування та перевалки продуктів, а також багато ланкова система доставки і пов'язані з нею витрати енергії і праці призводять до значного зростання собівартості. Фахівцями наголошується, що собівартість продуктів в 2-3 рази вище, ніж могла би бути за наявності розвиненої інфраструктури та інтегрованого управління єдиним товарним потоком [6].

На наш погляд, під товарним потоком аграрного ринку доцільно розуміти сукупність продукції, переміщеної від одного господарюючого суб'єкта до іншого в напрямку від ринку закупівель до ринку збуту в процесі додатку до неї логістичних операцій, що забезпечують транспортування, зберігання і розподіл.

Спрямованість руху товарного потоку визначається структурою аграрного ринку, яка традиційно представляється трисекторною моделлю, яка передбачає наявність:

- ◆ по-перше, сфер діяльності, які займаються виробництвом засобів виробництва для сільського господарства (зокрема, тракторне і сільськогосподарське машинобудування, машинобудування для тваринництва і кормовиробництва, виробництво меліоративної техніки, мінеральних добрив, сільське виробниче будівництво, комбікормова та мікробіологічна промисловість), а також сфер діяльності, обслуговуючих сільськогосподарське виробництво, включаючи матеріально-технічне забезпечення сільгоспвиробників;

- ◆ по-друге, сільського господарства, що включає в себе землеробство, тваринництво і лісове господарство;

- ◆ по-третє, сфер діяльності, які займаються переробкою сільськогосподарської продукції (харчова промисловість, галузі легкої промисловості, пов'язані з первинною переробкою сільськогосподарської сировини, а також галузі, що забезпечують заготівлю, зберігання, транспортування і реалізацію продукції).

Отже, товарні потоки аграрного ринку мають наступні напрямки:

- 1) підприємства, що поставляють засоби виробництва і добрива, сільськогосподарські підприємства. Такий товарний потік включає в себе поставки техніки, машин, устаткування, паливно-мастильних матеріалів, мінеральних добрив та інших матеріально-технічних ресурсів для задоволення потреб і потреб сільгоспвиробників. У силу специфіки матеріально-технічного забезпечення сільського господарства даний товарний потік, як правило, організовується за участю комерційних посередників;

- 2) сільськогосподарські підприємства, підприємства харчової та переробної промисловості. Товарний потік в цьому випадку агрегує в собі сільськогосподарську сировину (продукцію сільгоспвиробників) тваринного і рослинного походження для подальшої переробки в харчові продукти та інші товари. Включає в себе поставки зернових і зернобобових культур, технічних культур, бульбоплодових, овочевих, баштанних культур і продукції закритого ґрунту, продукції садів і виноградників, продукції скотарства, свинарства,

птахівництва, козівництва, кролівництва, хутового звірівництва, мисливського господарства і т.д.;

3) сільськогосподарські підприємства - кінцевий споживач. Такий товарний потік формується з продукції, віднесеної до продукції первинної переробки, виробленої із сільськогосподарської сировини власного виробництва, включає в себе поставки продуктів харчування та інших товарів, отриманих у результаті переробки сільськогосподарської сировини, для задоволення потреб і потреб кінцевих споживачів.

Таким чином, в процесі руху товарний потік аграрного сектору охоплює чотири типи ринку: ринок матеріальних ресурсів аграрної сфери, ринок сільськогосподарської сировини, ринок продуктів переробки, ринок продовольства. Зазначена обставина зумовлює наявність специфіки товарних потоків, що генеруються сільськогосподарським виробництвом [10].

Систематизація та узагальнення наявних поглядів на особливості потоків в аграрному секторі дозволяють виділити ключові критерії їх відмінностей від потоків в інших сферах діяльності. На наш погляд, розмежування товарних потоків і виділення їх особливостей можна здійснити за наступними критеріями:

1) місце формування. Товарний потік, будучи кінцевою продукцією, створюється, в основному, на підприємствах сільського господарства і в сферах діяльності, які займаються переробкою сільськогосподарської продукції переробної промисловості, а також частково в системі громадського харчування;

2) природа товарного потоку. Товарні потоки в аграрному секторі мають біологічний і небіологічний характер. Біологічний характер пояснюється тісною взаємодією виробничих і біологічних процесів. Крім того, велика частина виробничих процесів в даний час заснована на природних біологічних циклах, біологічних факторах підвищення врожайності та збереження родючості ґрунтів. Так, в обов'язковому порядку при генерації потоку враховується час для висаджування рослин або розведення тварин, збору врожаю, його переробки і т.д. Також враховується і біологічна сумісність різних видів рослин і тварин.

Біологічна природа товарного потоку визначає неминучість біологічних втрат, які відбуваються внаслідок протікання в продукції різних фізіологічних і біохімічних процесів, властивих біологічним об'єктам (наприклад, самозигрівання і проростання картопляних культур, зернових), а також вплив на товарний потік різних живих організмів комах, кліщів, гризунів, птахів, мікроорганізмів [11].

У результаті біологічної природи товарний потік може "губитися", причому втрати можуть мати природний характер (або неминучий), невинуватий і прихований характер.

Природний характер мають такі втрати товарного потоку, як наприклад, неврахований розпил, який виникає при переміщенні зерна, картоплі та овочів, втрата вологи при зберіганні соковитої плодоовочевої продукції, трата сухої речовини при диханні рослинних продуктів під час зберігання. Невинуваті втрати виникають в результаті неправильної організації зберігання, порушення режимів і правил, застосування неприпустимих способів зберігання,

що призводить до зміни об'ємних і якісних параметрів товарного потоку. Приховані втрати відбуваються у разі використання товарного потоку не за призначенням. Так, наприклад, використання в пивоварній промисловості сортів ячменю, що не відносяться до пивоварних, призводить до зниження виходу і якості пива; згодовування свиням під час відгодівлі зерна пшениці замість ячменю призводить до зниження приростів. Отже, приховані втрати мають місце через нераціональне управління рухом товарного потоку і недостатню кваліфікацію кадрів, які займаються таким управлінням [9].

Небіологічна природа товарного потоку очевидна при поставках в аграрний сектор економіки засобів виробництва і деяких продуктів переробки;

3) структура товарного потоку. Товарні потоки розрізняються за видами, їх роллю у виробничому сільськогосподарському процесі, походженням та іншими ознаками. В даний час застосовується ієрархічний підхід до класифікації продукції аграрного сектору, що включає в себе поділ на групи, класи, категорії та види, що абсолютно об'єктивно може бути використано при характеристиці товарних потоків, оскільки дозволяє чітко вибудувати траєкторію руху потоку і сформувані перелік вимог, що забезпечують збереження потоку в процесі переміщення. Слід зазначити, що в структурі товарного потоку має місце значний обсяг швидкокопсувних видів продукції, що вимагає максимально коротких термінів реалізації і формує потребу в особливих системах зберігання;

- Мінливість і дуальність товарного потоку. Товарні потоки здатні значно змінюватися при просуванні за ринкового ланцюга до кінцевого споживача. При цьому трансформуються властивості матеріального потоку, що призводить до змін вимог до умов зберігання продукції, зокрема до температури, освітленості, вологості, газового середовища, термінів зберігання. Це, у свою чергу, викликає необхідність мати спеціалізовані сховища, транспорт і місця реалізації.

Дуальність потоку виявляється в тому, що використання в якості основних засобів живих організмів часто призводить до утворення двох і більше потоків, що значно відрізняються один від одного властивостями і траєкторією руху до кінцевого споживача. Так, наприклад, від молочного стада великої рогатої худоби отримують молоко, один потік, який може розглядатися як товарний, а також телят, інший потік, який може йти на продаж і також має властивість товарного потоку. Також подвійність товарного потоку виявляється в наступному: потік практично на будь-якій стадії руху може бути одночасно сировиною для наступної стадії логістичного ланцюга і кінцевим продуктом. Наприклад, пшениця одночасно може бути вжита як насіння, а може бути використана в якості сировини для борошномельної промисловості. У свою чергу, вироблене борошно буде сировиною для хлібопекарської промисловості, а може бути продане і як кінцевий продукт;

4) характер попиту та пропозиції. Особливість товарного потоку в аграрному секторі впливає з сезонності сільськогосподарського виробництва. В силу дії природних циклів і циклічного характеру функціонування сільськогосподарського виробництва наголошується, по-перше, залежність обсягу товарного потоку від погодних умов, що обмежує можливості контролю з боку сільгоспвиробника за кількістю і якістю продукції, по-друге, призводить до необ-

хідності тривалого зберігання запасів як готової продукції, так і сировини (насіння, корми). Так, наприклад, тривалість зберігання овочевої продукції та картоплі може становити 9-10 місяців [8].

В силу того, що продукція аграрного сектору задовольняє нагальні потреби населення країни, слід відзначити наявність гарантованого попиту на сільськогосподарську продукцію та продукцію переробки, що визначає відносно стабільні обсяги товарних потоків в рамках національних кордонів. Обсяги попиту і, як наслідок, обсяги товарних потоків на зарубіжні ринки можуть варіюватися залежно від наявності надлишків сільськогосподарської продукції на національному ринку і дефіциту аналогічної продукції на зарубіжних ринках.

Гарантований попит забезпечує відносно стабільні вимоги до структури асортименту, що дозволяє розвивати виробництво нової продукції, користуються попитом, з урахуванням кліматичних особливостей.

Ще однією відмінністю попиту є значне внутрішньовиробниче споживання товарних потоків. Наприклад, отримане молоко може бути використане для відгодівлі молодняка, виращене зерно - частково йти на корм худобі і т.д.

Висновок. Всі зазначені особливості товарного потоку визначають складність логістичного управління ним. Логістична система визначається як складна організаційно завершена (структурована) економічна система, яка складається з елементів-ланок (транспортно- та оптово-логістичних (торгово-логістичних) центрів), взаємопов'язаних між собою і взаємодіючих за допомогою інформаційного обміну з метою досягнення ефективного управління ланцюгами поставок товарів та вантажів, за участю державних та місцевих органів державного управління, зацікавлених організацій, що володіють транспортними, складськими, експедиторськими, інформаційними, фінансовими, сертифікаційними, страховими і виробничими структурами. Ключовим елементом у даному визначенні виступає логістичний центр - «майновий комплекс, що включає спеціально відведену ділянку з розташованими на ній капітальними будівлями (спорудами), обладнанням, призначений для надання комплексу послуг, пов'язаних з постачанням і обробкою оптових партій товарів, в т. ч. складських, інформаційних, фінансових, страхових», тобто, у вузькому сенсі, логістичний центр являє собою не що інше, як комплекс складів, що представляють на ряду з послугами безпосереднього зберігання вантажів та інші послуги, супутні ефективному розподілу продукції [7].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Агропромисловий комплекс України : стан, тенденції та перспективи розвитку : інформ.-аналіт. зб. / за ред. П.Т.Саблука та ін. – Вип.6. – К. : ІАЕ УААН, 2003. – 764 с.
2. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств : теорія, методика, аналіз : монографія / В.Г. Андрійчук – 2-ге вид., без змін. – К. : КНЕУ, 2006. – 292 с.
3. Андрійчук В.Г. Фінансовий лізинг у розвитку матеріально-технічної бази аграрних підприємств / В.Г. Андрійчук // Економіка АПК. – 2003. – №3. – С.65-69.

4. Балабанова Л.В. Комерційна діяльність : маркетинг і логістика : навч. посіб. / Л.В.Балабанова, А.М.Германчук. – К. : Професіонал, 2004. – 288 с.
5. Бауэрсокс Д.Дж. Логистика : Интегрированная цепь поставок / Бауэрсокс Д.Дж., Клосс Д.Дж. — М. : Олимп-Бизнес, 2001. — 640 с.
6. Березівський П.С. Впровадження внутрішньогосподарських організаційно-економічних механізмів забезпечення прибутковості сільськогосподарських підприємств / П.С. Березівський // Економіка АПК. – 2008. – № 10. – С. 52-54.
7. Економіка логістичних систем : [монографія] / [Веселевський М., Білик І., Дейнега О. та ін.] ; за наук. ред. Є. Крикавського та С. Кубіва. — Львів : Вид-во НУ «Львів. політехніка», 2008. — 596 с.
8. Зима Б.В. Використання потенціалу організацій і підприємств системи Укоопспілки для відродження форм і функцій збутопостачальницької кооперації як чинника розвитку виробництва сільськогосподарської продукції в особистих господарствах населення / Б.В. Зима // Національний кооперативний рух та структурні зміни в економіці України XXI століття : зб. наук. пр. – К. : Укоопспілка, 2001. – С. 210-222.
9. Кириленко І.Г. Аграрний сектор України : уроки, завдання / І.Г. Кириленко // Економіка АПК. – 2004. – № 1. – С. 3-12.
10. Крикавський Є. Логістика : навч. посіб. / Є. Крикавський. – Львів : Вид-во НУ “Львів. політехніка”, 1999. – 264 с.
11. Кристофер М. Логистика и управление цепочками поставок / М. Кристофер ; под общ. ред. В.С.Лукинського. – СПб. : Питер, 2004. — 316 с.
12. Міщук І. Логістика торго-вельного підприємства: зміст, напрямки, проблеми / І.Міщук // Вісник Національного університету „Львівська політехніка” : логістика. — 2007. - № 594. - С.461-467.

УДК 631.16+336

ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ МЕТОДІВ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ ДЛЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Гетьман О.О. - к.е.н., доцент,
Дудкіна Т.В. - аспірант,
Дніпропетровська державна фінансова академія

Постановка проблеми. Сьогодні основним завданням галузі сільського господарства є забезпечення його зростання з метою реалізації державної політики щодо виконання продовольчих програм у забезпеченні населення країни якісними продуктами харчування.

Актуальність теми вибору методу фінансового планування полягає в тому, що нові економічні умови господарювання зажадали інших підходів до механізму організації аграрного виробництва з урахуванням численної системи ризиків (внутрішніх і зовнішніх), адже саме грамотне фінансове планування здатне передбачити і нівелювати їх негативний вплив у конкретних господарських умовах. Сфера сільського господарства характеризується рядом особли-